

X-MEN – Maskulinitet, empatija i nenasilje

SAŽETAK ISTRAŽIVANJA O STAVOVIMA, PONAŠANJIMA I
RAZUMIJEVANJU MLADIH, MASKULINITETA I RODNIH ODNOSA
NAKON PANDEMIJE

HRVATSKA

Sadržaj

Uvod.....	2
Odgojni zavod Turopolje	4
Odgojni zavod Požega	5
Maskulinitet, rodni odnosi i nasilje.....	5
Zdravlje i utjecaj pandemije COVID-19 virusa na život mladih u odgojnim zavodima	6
Preporuke za unaprjeđenje i rad u odgojnim zavodima	7
Literatura:.....	9

Uvod

U Republici Hrvatskoj prema Zakonu o sudovima za mladež (NN 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19) dijete je osoba do 14 godina starosti i ono ne može biti kazneno odgovorno. Osobe u dobi od 14 do 18 godina definiraju se kao maloljetnici (14-16 mlađi maloljetnik, 16-18 stariji maloljetnik) te su kazneno odgovorni. ZSM se odnosi i na osobe u dobi od 18 do 21 godine starosti (mlađi punoljetnici). U Zakonu o sudovima za mladež uvažene su direktive Europskog Parlamenta koje se odnose na zaštitu prava djece i mladih koji se javljaju u sustavu pravosuđa kao počinitelji kaznenih djela i kao žrtve.

Djeca i mladi mogu biti sudionici¹ u sustavu pravosuđa ukoliko **su počinili neko kazneno djelo ili prekršaj**, a ukoliko su prema ZSM-u (NN 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19) i Prekršajnom zakonu (NN 107/07, 39/13, 157/13, 110/15) kazneno odgovorni.

U članku 7. ZSM-a (NN 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19) definirane su sljedeće odgojne mjere:

1. sudski ukor,
2. posebne obveze,
3. pojačana briga i nadzor,
4. pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi,
5. upućivanje u disciplinski centar,
6. upućivanje u odgojnu ustanovu,
- 7. upućivanje u odgojni zavod**
8. upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu

Odgojne mjere iz točke 6 do 8 stavka 1 ovog članka (tzv. **zavodske mjere**) izriču se kad prema maloljetniku treba poduzeti **trajnije i intenzivnije odgojne mjere ili mjere liječenja uz izdvajanje iz njegove životne sredine**. Zavodske mjere primjenjuju se kao krajnje sredstvo i smiju trajati, u granicama određenim ovim Zakonom, samo koliko je potrebno da bi se ostvarila svrha odgojnih mjera.

Članak 16. ZSM-a detaljnije definira mjeru upućivanja u odgojni zavod. U stavku 1 navodi se sljedeće: *Upućivanje u odgojni zavod sud će izreći kad je maloljetnika nužno izdvojiti iz njegove životne sredine i prema njemu primijeniti pojačane mjere odgoja s obzirom na izražene poremećaje u ponašanju i nedovoljnu spremnost da prihvati odgojne utjecaje. Kada odlučuje o izricanju ove mjere, sud će osobito uzeti u obzir težinu i narav počinjenog djela i okolnost jesu li prema maloljetniku prije bile izrečene odgojne mjere ili kazna maloljetničkog zatvora. Stavak 2 odnosi se na trajanje odgojnih mjera te navodi: *U odgojnom zavodu maloljetnik ostaje najmanje šest mjeseci, a najdulje tri godine, s tim da sud mora svakih šest mjeseci u sjednici vijeća ispitati**

---

¹ Dijete ili mlada osoba mogu biti sudionici u sustavu pravosuđa i ako se nalaze u poziciji žrtve nekog kaznenog djela ili prekršaja ili kao stranke u obiteljsko-pravnom građanskom postupku. Također, djeca su sudionici pravosudnog sustava i u situacijama kada su njihovi roditelji (jedan ili oba roditelja) na izdržavanju kazne zatvora.

ima li osnove ovu mjeru obustaviti ili je zamijeniti drugom odgojnom mjerom (što je detaljnije definirano u članku 18, stavak 2. ZSM-a).

Odgojna mjera upućivanja u odgojni zavod se u Republici Hrvatskoj provodi u dvije ustanove: Odgojni zavod u Turopolju (za mladiće) i Odgojni zavod u Požegi (za djevojke). Obje su ustanove u nadležnosti Ministarstva pravosuđa i uprave Republike Hrvatske, a ustrojene su kao posebne ustrojstvene jedinice Uprave za zatvorski sustav i probaciju.

Nema javno dostupnih analiza vezano uz temu rodni razlika, rodno specifičnih politika u odnosu na djecu i mlade te rodno uvjetovanog nasilja u sustavu pravosuđa. Moguće je pronaći samo fragmentirane podatke u odnosu na ove teme u izvješćima ureda pravobranitelja i organizacija civilnog sektora koje se bave ljudskim pravima.

U Hrvatskoj nedostaje (odnosno nema javno dostupnih informacija o tome) podataka o utjecaju roda na određivanje odgojnih mjera, kreiranju programa rada u odgojnim zavodima te konkretnom tretmanu u koji su uključene djevojke i mladići.

Dostupne statistike prikazuju broj djevojaka i mladića u odgojnim zavodima, no statistika vezna uz pojavnost počinjenih kaznenih djela prikazuje se zajednički za oba spola, bez posebnog razdvajanja pojavnosti fenomenologije kaznenih djela za pojedini spol.

Iako se o temi menstrualnog siromaštva žena i djevojaka u Hrvatskoj nedavno počelo i više pisati u javnom prostoru i istraživati (npr. Davorija i Matejčić, 2021), nema dostupnih podataka o dostupnosti, kvaliteti te mogućnosti izbora menstrualnih potrepština za djevojke u odgojnom zavodu, kao ni podataka o mogućnosti dobivanja i izbora kontracepcijskih sredstava u odgojnim zavodima.

U dosadašnjim istraživanjima o nasilju u odgojnim ustanovama i u okviru pravosudnog sustava, nedostaje specifičnih istraživanja koja se odnose na mlade u odgojnim zavodima te su uže fokusirani na temu rodno uvjetovanog nasilja. Posebno bi bila važna istraživanja koja bi omogućila stjecanje uvida u iskustva i doživljaje mladih, ali i stručnjaka koji s njima rade.

U izvješćima Ureda Pravobraniteljice za djecu, kao i u nekim dostupnim istraživanjima koja su u fokusu imala djecu iz ranjivih društvenih skupina, nalaze se podaci o rodni razlikama, odnosno o potrebi preispitivanja utjecaja roda na kvalitetu života djevojčica i djevojaka u romskim zajednicama, naročito u odnosu na školovanje i rani ulazak u brak. Nema podataka o specifičnostima romskih dječaka i djevojčica u odnosu na odgojne zavode. Pitanje interseksionalnosti roda, etničke pripadnosti i drugih uglavnom nepovoljnih čimbenika, važno je adresirati i u samom izvršenju odgojnih mjera.

Epidemiološke mjere za vrijeme pandemije COVID-19 virusa bile su propisivane na isti način, odnosno vrijedile su iste mjere i za odrasle i za mlade u sustavu pravosuđa. Dob i spol nisu pritom uzimani u obzir.

Nisu dostupna znanstvena istraživanja o utjecaju epidemije COVID-19 virusa specifično na tijek tretmana i život mladih u odgojnim zavodima (niti su dostupna slična istraživanja za djecu u odgojnim ustanovama u sustavu socijalne skrbi). No, u izvješćima ureda pravobranitelja jasno je da su za vrijeme trajanja najrestriktivnijih mjera (tijekom 2020 i dijelom 2021.) mladima bili ograničeni kontakti s vanjskim svijetom (ponajviše s članovima obitelji s kojima nisu mogli ostvariti fizički kontakt), nisu mogli izlaziti iz zavoda te su ograničene (prekinute) brojne suradnje s partnerskim ustanovama, organizacijama civilnog sektora koje su provodile aktivnosti u odgojnim zavodima. U tom smislu, mladi u odgojnim zavodima živjeli su u još restriktivnije i zatvorenije (s još manje socijalnih kontakata i ponude aktivnosti) nego prije pandemije. Kao jedna od negativnih posljedica pandemije javile su se i teškoće u ostvarivanju zdravstvenih prava mladih (specijalistički pregledi i sl.).

Važno je istaknuti i specifičnost vezanu uz lokaciju odgojnih zavoda. Naime, oba odgojna zavoda (u Turopolju i u Požegi) nalaze se u neposrednoj blizini kaznionica za odrasle. Bilo bi zanimljivo i korisno ispitati primjerenost i utjecaj blizine odraslih zatvorenika i zatvorenica na mlade u odgojnim zavodima.

Odgojni zavod Turopolje

U trenutku provedbe istraživanja u odgojnom zavodu boravilo je na izvršenju odgojnih mjera 35-ero mladića. Njihova **ključna obilježja** opisuju se na sljedeći način: poteškoće u intelektualnom funkcioniranju, narušeni obiteljski odnosi, počinjenje kaznenih djela te problemi s mentalnim zdravljem (koji su prisutni kod otprilike trećine mladih). **Većinom se radi o mladićima romskog porijekla** (preko polovine mladih), od kojih su dio pripadnici tzv. urbanih Roma koji potječu iz obitelji boljeg socioekonomskog statusa, a dio su mladići iz siromašnih romskih obitelji, većinom iz ruralnih sredina. Mladići romskog porijekla pripadaju i različitih kulturalnim krugovima te govore i različitih romskim jezicima i narječjima, što znači da se ni međusobno (iako su iste etničke pripadnosti) ne razumiju.

Mladi u odgojni zavod najčešće dolaze iz drugih odgojnih ustanova, najčešće Odgojnog doma Ivanec ili iz Centra za odgoj i obrazovanje Lug. Dio mladića dolazi izravno iz svojih obitelji. Razlozi smještaja uglavnom se odnose na kaznena djela, poput teške krađe te provala. Stručnjaci navode kako kroz godine primjećuju kako sudski postupci prema maloljetnicima predugo traju te mladi prekasno dolaze u odgojni zavod, kad su njihovi rizici i potrebe velike i kompleksne.

Odgojni zavod Požega

U vrijeme terenskog istraživanja u odgojnom zavodu Požega boravilo je 11 djevojaka. Kada se govori o „tipičnoj korisnici“ riječ je o djevojci od **16-17 godina, niskog samopouzdanja i loše slike o sebi, povišene agresivnosti te ispodprosječnih intelektualnih sposobnosti**. Djevojke većinom odrastaju u nepoticajnoj obiteljskoj atmosferi, a njihove su obitelji najčešće korisnici sustava socijalne skrbi. Nadalje, kod većine djevojaka javlja se **nerazvijena empatija te sklonost sagledavanju stvari samo iz vlastite perspektive**, bez interesa i brige o drugima. Vrlo često djevojke imaju **probleme ovisnosti. Obrazovni status im je nizak** te imaju problema sa svladavanjem školskog gradiva. Prije smještaja u odgojni zavod većina djevojaka boravila je u nekim drugim odgojnim ustanovama i/ ili dječjim domovima.

Najčešći razlozi za smještaj djevojaka u odgojni zavod su sljedeći: počinjenje kaznenih djela, zanemarivanje školskih obveza, negativno djelovanje životne sredine, promiskuitetno i problematično ponašanje, poremećaji u ponašanju, konzumacija opojnih droga i alkohola.

Djevojke koje borave u odgojnom domu imaju probleme na području anksioznosti i depresije (posebno izražene u razdoblju prilagodbe na odgojni zavod). Nadalje, rezultati testiranja vrlo često ukazuju na poteškoće zaključivanja, slaganja apstraktnih pojmova, misaonog rješavanja problema te smanjenu misaonu elastičnost i sposobnost pamćenja i učenja. Također, većina djevojaka postiže povišen rezultat na skali agresivnosti, no manji broj ih se ponaša agresivno. Uglavnom se radi o verbalnoj agresiji ili autodestruktivnom ponašanju dok se fizička agresija ponekad javlja.

U posljednje vrijeme u odgojni zavod smještava se i **sve više djevojaka romske nacionalne manjine**.

Spolni razvoj djevojaka je preuranjen te imaju slaba znanja o vlastitom zdravlju i tijelu, kao i o metodama kontracepcije. U odnosu na seksualnu orijentaciju, stručnjakinje navode kako se **djevojke u tom smislu često „traže“ te eksperimentiraju**.

Maskulinitet, rodni odnosi i nasilje

U odgojnim zavodima **nema specifičnih programa s obzirom na rod i etničku pripadnost**, što se tumači time da su usluge univerzalne za sve, no može dovesti do toga da se ne uzima u obzir važan utjecaj roda i etniciteta, na što ukazuju rezultati terenskog istraživanja.

Nasilje je svakodnevno prisutno u odgojnim zavodima te se u najvećoj mjeri očituje kao verbalno nasilje, u manjoj mjeri fizičko. Svađe i sukobi su dio svakodnevice mladih, a češći su u fazi

prilagodbe na smještaj u odgojnom zavodu kod djevojaka te u zimskom vremenskom razdoblju (kad se više boravi na zatvorenom) kod mladića. Mladići se relativno mnogo sukobljavaju oko cigareta. **Način nošenja sa situacijama vršnjačkog nasilja rodno je specifičan**- djevojke se češće obraćaju odgajateljicama za pomoć i podršku, dok mladići češće takve situacije samostalno rješavaju („*nema drukanja*“). Situacije nasilja su manje vezane uz diskriminaciju na etničkoj i seksualnoj osnovi, a više uz **deprivacije nastale životom u odgojnom zavodu** (nemogućnost pušenja, nedostatak privatnosti, činjenica da su odgojni zavodi ustanove zatvorenog tipa i mladi ne mogu svojevoljno izaći).

U odnosu na **diskriminaciju**, također se zamjećuju **rodno specifične razlike**: mladići su skloniji diskriminaciji u odnosu na seksualnu orijentaciju, a djevojke u odnosu na etničku pripadnost i u nekim slučajevima u odnosi na vrsti glazbe. Rezultati terenskog istraživanja ukazuju i na to da se mladi osjećaju diskriminirani i percipiraju negativan stav javnosti prema njima, posebno od strane policije, ali i unutar sustava pravosuđa. Također, podaci pokazuju da i djevojke i mladići doživljavaju različite oblike diskriminacije vezano uz mjesto gdje žive, boravka u ustanovi ili vlastitih neprihvatljivih ponašanja ili osobina (primjerice, pretilosti, vjere, problema mentalnog zdravlja).

Zdravlje i utjecaj pandemije COVID-19 virusa na život mladih u odgojnim zavodima

Kada je riječ o **zdravlju**, osim **kontinuirane skrbi o fizičkom zdravlju**, posebno u smislu nadoknade valjane zdravstvene skrbi o mladima prije smještaja u odgojne zavode (npr. saniranjem zdravlja zubi, saniranjem dugotrajnih upala) važno je **dodatnu pažnju usmjeriti i na mentalno zdravlje mladih**. I stručnjaci i mladi identificiraju mentalno zdravlje kao jedno od ključnih područja na kojima mladi trebaju kontinuiranu pomoć psihijataru i/ili psihoterapeuta, a koju ne dobivaju u dostatnoj mjeri. Mnogi mladi imaju iskazuju različite teškoće mentalnog zdravlja te određeni dio njih uzima i terapiju lijekovima koju u nekim situacijama zlouporabljaju.

Imajući to u vidu, važno područje rada svakako je i rad na **emocijama**, posebno zato što veliki broj mladih govori o tuzi, samoći i usamljenosti. Većina mladih dolazi iz nepovoljnih i često disfunkcionalnih obiteljskih okruženja te je u tom smislu važno omogućiti rad na proradi negativnih životnih događaja. Vezano uz rad na emocijama, nužno je aktivno i kontinuirano raditi i na **slici o sebi i samopoštovanju** kod mladih koje je često narušeno i može voditi do negativnih izbora i neadekvatnih kompenzacija (kao što je korištenje sredstava ovisnosti).

Pandemija COVID-19 virusa posebno je negativno utjecala na dinamiku života u odgojnim zavodima, naročito u smislu povećanja izoliranosti mladih i manje dostupnosti usluga i aktivnosti vanjskih organizacija. U tom smislu i mladi i djelatnici vesele se činjenici da su epidemiološke mjere ublažene te je ponovno moguća veća suradnja s vanjskim partnerima. U vrijeme kada su zbog epidemioloških mjera odgojni zavodi bili u potpunosti zatvoreni mladima je posebno teško

pao osjećaj izoliranosti od obitelji i prijatelja, pa je u vrijeme nakon pandemije potrebno raditi na obnavljanju ovih veza i ulagati u održavanje socijalnih mreža izvan odgojnih zavoda.

Preporuke za unaprjeđenje i rad u odgojnim zavodima

Potrebe mladih u odgojnim zavodima vrlo su kompleksne, od emocionalnih, socijalnih do obrazovnih potreba, te je u radu s mladima potrebno sustavno odgovarati na sve potrebe kroz **sveobuhvatne i mozaične intervencije**. **Ranjivost mladih u odgojnim zavodima je višestruka i intersekcionalna** i velika je vjerojatnost da će u nekoj mjeri njihove kompleksne potrebe i višestruka ranjivost utjecati nepovoljno i na njihovu budućnost. Stoga je važno već u odgojnom zavodu ulagati u **programe i aktivnosti koji će biti usmjereni na njihove potrebe, ali i jačati njihove kapacitete i snage za budućí život**.

Programi rada u odgojnim zavodima trebali bi se izvoditi u **bliskoj i kontinuiranoj suradnji i spektru aktivnosti organiziranih od strane samog odgojnog zavoda i vanjskih suradnika** (organizacija civilnog sektora, zdravstvenih ustanova, fakulteta i dr.). Na taj način omogućila bi veća dostupnost različitih programa i aktivnosti za mlade, ali i uključivanje većeg broja osoba koje mogu služiti kao pozitivni modeli mladima u odgojnim zavodima. Jednako tako, suradnjom s vanjskim partnerima život u odgojnim zavodima dobio bi na dinamici što je važno iz perspektive mladih, ali i stručnjaka koji s njima rade.

U trenutnim programima rada i aktivnostima s mladima u odgojnim zavodima nedostaje sadržaja usmjerenih na spolni i zdravstveni odgoj, predrasude i diskriminaciju, osim kroz povremene aktivnosti i sadržaje ili programe koji su provodili (prije razdoblja pandemije) vanjski suradnici. Aktivnosti vezane uz navedene teme uglavnom su situacijske i često se odnose na tematske rasprave, no nema posebno kreiranih programa. Na razini sustava pravosuđa također nema rodno specifičnih politika, niti procedura. Djelatnici odgojnih zavoda nisu u dovoljnoj mjeri educirani o temi roda, rodnih odnosa i rodno uvjetovanog nasilja, kao ni o povezanim temama. Važno je s mladima raditi na temama vezanim uz rodne uloge, maskulinitet, ženstvenost, kao i na toleranciji prema osobama različitih seksualnih orijentacija. Tim temama se svakako treba pristupiti vrlo pažljivo budući da znatan dio mladih u odgojnim zavodima iskazuje negativne stavove prema osobama drugačije seksualne orijentacije.

Važan i neizostavan aspekt rada s mladima je i **zdravstveni, a posebno spolni odgoj**. Mladi su seksualni aktivni, no nedostaju im znanja o vlastitom tijelu, metodama kontracepcije te spolno odgovornom ponašanju. Osim toga, kada je riječ o seksualnim odnosima i partnerstvu, potrebno je s mladima više raditi na pojmovima i pitanju rodnih uloga i odgovornosti za seksualni i partnerski život. Pritom je važno obraditi zasebno i **teme vezane uz nasilje u partnerskim odnosima**. Važno je imati na umu da je aktivnosti vezane uz spolni odgoj i partnerske i intimne

veze potrebno vezati i uz rad na emocijama i slici o sebi, naročito kod djevojaka. Slika o sebi i odnos prema vlastitom tijelu važan su aspekt razvoja djevojaka.

Važno područje rada svakako je rad na **emocijama**, posebno zato što veliki broj mladih govori o tuzi, samoći i usamljenosti. Vezano uz rad na emocijama, nužno je aktivno i kontinuirano raditi i na **slici o sebi i samopoštovanju** kod mladih koje je često narušeno i može voditi do negativnih izbora i neadekvatnih kompenzacija.

Kada je riječ o djevojkama, naročito onima koje su majke, potrebno je razviti programe i aktivnosti vezane uz **majčinstvo i skrb o djeci**.

U odgojnom radu važno je **upotpuniti sadržaje i aktivnosti slobodnog vremena**, naročito kroz suradnju i posjete vanjskih suradnika, od partnerskih organizacija civilnog društva do volonterskih aktivnosti koje mogu obavljati studenti različitih fakulteta. U tom je smislu važno, osim raznolikije ponude sadržaja, omogućiti i prilike za druženja pozitivne utjecaje osoba izvan odgojnih zavoda, a sa svrhom proširivanja socijalnih mreža mladih što naročito može biti važno nakon izlaska iz odgojnog zavoda. Potrebno je promisliti i o mogućnosti razvoja mentorskih programa naročito u vrijeme pripreme za otpust. Zanimljivo i korisno bi bilo i organizirati druženja mladih s poznatim osobama iz svijeta sporta i umjetnosti, posebno glazbe, s kojima se mladi mogu poistovjetiti.

Literatura:

1. Borić, I. Mataga Tintor, A. (2022): Participacija ranjivih skupina djece. Ured UNICEF-a za Hrvatsku (u tisku).
2. Direktiva 2011/93/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 13. prosinca 2011. o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2004/68/PUP (SL L 335, 17. 12. 2011.);
3. Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP (SL L 315, 14. 11. 2012.)
4. Direktiva 2016/800/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 11. svibnja 2016. o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičeni ili optuženici u kaznenim postupcima (SL L 132, 21. 5. 2016.)
5. Djeca na čekanju. Dodatak izvješću Pravobraniteljice za djecu. (2021). <https://dijete.hr/hr/izvjesca/izvjesca-o-radu-pravobranitelja-za-djecu/#>
6. Državni zavod za statistiku (2022). Maloljetni počinitelji kaznenih djela prema vrsti odluke u 2021. Dostupno na: <https://podaci.dzs.hr/media/rrqet14q/psz-2022-1-2-maloljetni-po%C4%8Dinitelji-kaz-u-2021.pdf>.
7. Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji (2002).
8. Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta glede uključivanja djece u oružane sukobe (2002).
9. Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o postupku povodom pritužbi (2014).
10. Indeks rodne ravnopravnosti EU za 2021. Dostupno na <https://eige.europa.eu/news/gender-equality-index-2021-fragile-gains-big-losses>
11. Izvješće o radu Pravobraniteljice za djecu za 2020. godinu.
12. Izvješće o radu Pravobraniteljice za djecu za 2021.godinu.
13. Izvješće o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2020. godinu. Dostupno na https://www.prs.hr/application/images/uploads/IZVJESCE_O_RADU_2020_Pravobranit.pdf
14. Izvješće o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2021. godinu. Dostupno na https://www.prs.hr/application/images/uploads/Godišnje_izvješće_2021_FINAL.pdf
15. Izvješće pučke pravobraniteljice „Utjecaj epidemije COVID-19 na ljudska prava i jednakost- Preporuke za jačanje otpornosti na buduće krize“. (2022) https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2022-05-16/121402/IZVJ_PUCKA_PRAVOBR_UTJECAJ_EPIDEMIJE_COVID_19.pdf

16. Izvješće pučke pravobraniteljice za 2020. godinu. (2021) <https://www.ombudsman.hr/hr/interaktivno-izvjesce-za-2020/>.
17. Izvješće pučke pravobraniteljice za 2021. godinu (2022). <https://www.ombudsman.hr/hr/interaktivno-izvjesce-za-2021/>
18. Konvencija o pravima djeteta (1989).
19. Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (2014).
20. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (2006).
21. Ljudska prava u Hrvatskoj: pregled stanja za 2021. godinu (2022), Kuća ljudskih prava Zagreb. Dostupno na https://www.kucaljudskihprava.hr/wp-content/uploads/2022/04/KLJP_GI2021-Online_2704.pdf.
22. Ministarstvo pravosuđa i uprave (2021). Izvješće o stanju radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2020. Dostupno na: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2021-09-02/154102/IZVJ_KAZNIONICE_2020.pdf.
23. Obiteljski zakon (NN 103/15, 98/19)
24. POSTUPNIK /UPUTE za sprječavanje i suzbijanje epidemije korona virusom (COVID-19) U TIJELIMA ZATVORSKOG SUSTAVA (KAZNIONICE, ZATVORI, ODGOJNI ZAVODI, CENTRI) (2020). <https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2020/03/Postupnik-Zatvorski-sustav.pdf>.
25. Prekršajni zakon (NN 107/07, 39/13, 157/13, 110/15)
26. Ricijaš, N., Mandić, S. i Lamešić, L. (2022). Dinamika kretanja kriminaliteta maloljetnika u Republici Hrvatskoj od 2000. do 2020. godine. *Kriminologija & socijalna integracija*, 30 (1), 70-104. <https://doi.org/10.31299/ksi.30.1.4>.
27. Sekol, I., Farrington, D. P. (2009). The nature and prevalence of bullying among boys and girls in croatian care institutions: a descriptive analysis of children's homes and correctional Homes. *Kriminologija i socijalna integracija*, 17 (2), 15-34.
28. Utjecaj pandemije COVID-19 na ljudska prava i jednakost-Preporuke za jačanje otpornosti na buduće krize (2022). Izvješće Pučke pravobraniteljice u suradnji s Pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova, Pravobraniteljicom za djecu i Pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom. Dostupno na
29. Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje (NN133/12)
30. Zakon o policijskim poslovima i ovlastima (NN76/09, 92/14)
31. Zakon o ravnopravnosti spolova (Narodne novine, NN 82/08, 69/17)
32. Zakon o socijalnoj skrbi (NN 18/22, 46/22)
33. Zakon o sudovima za mladež (NN 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19)